

Definování základních typů sociálně-ekologických krajín v České republice v kontextu poskytovaných ekosystémových služeb

Zpracovala: Bc. Kateřina Spustová
Vedoucí práce: Mgr. David Vačkář, Ph.D.

Předložená práce Kateřiny Spustové „**Definování základních typů sociálně-ekologických krajín v České republice v kontextu poskytovaných ekosystémových služeb**“ obsahuje celkem 104 stran, včetně seznamu literatury a tabelárních příloh. V práci je řešeno aktuální téma sociálně-ekologických systémů ve vztahu k prostorovému rozložení ekosystémových služeb.

Na úvod musím uvést, že tento, tj. humanitně zaměřený typ práce, posuzuji poprvé, přestože řadu podobných témat řeší i naši studenti sociální či environmentální geografie, příp. regionálního rozvoje. Překvapivě se však metody práce, prezentace výsledků a jejich interpretace významně liší, proto doufám ve shovívavé přijetí mé občasné kritiky. Zároveň se pokusím o syntézu struktury posudků požadovaných pro obor *Sociální a kulturní ekologie* a zavedených na *Geografické sekci PŘF UK*.

Všeobecný úvod, obecný kontext

Vlastní úvod diplomové práce široce uvádí problematiku antropogenního ovlivnění přírodní sféry, jeho vývoj a současné koncepty hodnocení vztahu společnosti a přírody. Zároveň jsou zde představeny základní tematické okruhy, kterým se práce bude věnovat. Autorka bohužel jen poněkud mlhavě uvádí, čím by předložená práce měla přispět k hlubšímu poznání studovaného tématu; postrádám zde jednoduše cosi jako „*raison d'etre*“ celé studie, objasnění důvodů řešení a předeslání očekávaných výstupů práce.

Obsahová stránka

Práce je logicky strukturována na teoretickou a praktickou část, přičemž v teoretické části jsou výstižně definovány a vysvětleny výchozí pojmy studované problematiky. Téměř celá teoretická část svědčí o autorčině dobré orientaci v tématu a jejím zájmu o širokou problematiku vztahu společnosti a přírody. Právě tato šíře záběru se však v dílčích kapitolách mnohdy stává problémovou stránkou celé studie:

V případě kapitoly 2.1. VZTAH ČLOVĚKA K PŘÍRODĚ V GLOBALIZOVANÉM SVĚTĚ vedle sebe autorka vrší množství příkladů dopadů působení společnosti na přírodní systémy, přičemž není vůbec jasné, dle jakých kritérií vybírala jednotlivé studie, zprávy či historické / společenské / politické události. Jakkoli je text zajímavý a čtivý, působí na mne spíše jako popularizační článek, než jako strukturovaná vědecká rešerše k tématu. Nejsem si zcela jistý, co mělo být cílem tohoto široce pojatého, místy až bezbřehého textu – chybí mi zde jasné a stručné shrnutí. Podkapitola 2.1.1. CHARAKTERISTIKA ČESKÉ REPUBLIKY představuje zčásti souhrn triviálních faktů, následovaný poněkud zmatečným výčtem některých environmentálních problémů – ani zde vůbec nerozumím logice jejich výběru.

Naproti tomu kapitola 2.2. EKOSYSTÉMOVÉ SLUŽBY velmi přehledně představuje základní koncept hodnocení ES, uvádí jejich používané klasifikace a popisuje jejich vztah ke kvalitě života. Zároveň zde autorka prezentuje ústřední pojmy diplomové práce – sociálně-ekologické systémy a rozvíjí koncept trvalé udržitelnosti. Tuto část studie považuji za velmi zdařilou a přínosnou. Kapitola 2.3. KRAJINA A JEJÍ KLASIFIKACE představuje sice standardně zpracovanou, přesto ucelenou a tematicky sevřenou rešerši stávajících přístupů v oblasti typizace a regionalizace krajiny, včetně uvedení některých příkladů z České republiky. Ačkoli by zde bylo možné čerpat z řádově většího počtu zdrojů a zmínit množství dalších inspirativních přístupů, hodnotím i tuto kapitolu pozitivně.

Hlavní vstupní hypotézy a výzkumné otázky

V tomto bodě musím předeslat, že nejsem přesvědčen o nutnosti stanovovat a ověřovat hypotézy pro každý typ práce. Autorkou stanovené hypotézy jsou přesně tím příkladem, který neumožňuje jejich exaktní testování, proto jejich zamítnutí či potvrzení je jen otázkou volby literatury, datových podkladů a následné argumentace. Ačkoli autorka v závěru práce první hypotézu potvrzuje a druhou vyvrací, dovedu si představit i úplně opačnou argumentaci:

ad H1: *Klasifikace krajiny vždy slouží ke konkrétnímu účelu hodnocení studovaného jevu / problému. Bude-li cílem studie např. vytvoření prostorových rámců pro hodnocení změn biodiverzity, kdy vliv člověka (míra antropogenní transformace krajiny) bude vysvětlující*

proměnnou, budu pro typologii krajiny využívat ryze přírodních charakteristik (velikost okresu mi jistě nic o kvalitě prostředí či přírodních gradientech neřekne).

ad H2: *Hodnotíme-li kvalitu života nikoli např. mírou nezaměstnanosti či stupněm vzdělání, ale např. kvalitou životního prostředí, sociálním prostředím či indexem spokojenosti atd., můžeme zjistit pozitivní korelaci s úrovní poskytování ekosystémových služeb. Vždy zkrátka záleží jen na ukazatelích, pomocí kterých měříme porovnávané proměnné – zde kvalitu života a míru ES.*

V případě výzkumných otázek autorka sice deklaruje jejich zodpovězení, coby oponent však nejsem s jejich řešením spokojen:

ad 1. otázka „Jaký je vztah mezi existujícími klasifikacemi krajiny České republiky a existujícími klasifikacemi ekosystémových služeb?“

Zde bych očekával exaktní porovnání mapových i datových výstupů jednotlivých klasifikací krajiny a klasifikací ekosystémových služeb, dočkáme se však jen nepřesvědčivého konstatování, že oba přístupy nejsou provázané – to není jistě nijak překvapivé zjištění.

ad 2. otázka „Jsou současné antropogenní nároky na území České republiky udržitelné?“

Zde sice autorka odkazuje na konkrétní údaje o překročení biokapacity a míře HANPP, očekával bych však hlubší diskuzi, prognózu do budoucna a porovnání s dalšími ukazateli udržitelnosti.

Metodologický rámec

Metodickou stránku praktické části práce považuji za vůbec nejslabší článek celé studie. Jakkoli poměrně zcela nevhodný prostorový rámec pro hodnocení vzájemných vztahů složek sociálně-ekologických systémů (okresy), nemohu nekritizovat výběr proměnných popisujících rozsah poskytovaných ekosystémových služeb a kvalitu života. Jejich výběr byl zjevně ovlivněn co nejsnazším získáním potřebných dat, dle mého názoru jen velmi omezeně vypovídají o skutečných parametrech posuzovaných jevů. Některé proměnné jsou vysloveně zavádějící (rozloha okresu?), případně jejich požití na řešené prostorové úrovni (údaje za okres) postrádají smysl. Jako příklad uvedu rozlohu trvalých travních porostů (TTP) coby proxy pro intenzitu živočišné výroby – TTP zahrnují nejen pastviny, ale i intenzivně sečené louky na jedné straně a přírodě blízké louky na straně druhou (obojí bez pastvy). I pastviny jako takové vykazují obrovskou heterogenitu – od extrémně intenzivních, zaměřených skutečně na živočišnou výrobu, až po ty zcela extenzivní, kde jsou spásací využíváni jako prostředek k údržbě bezlesí. Představa, že takto heterogenní údaje zgeneralizujeme za území okresu a získáme tak zástupnou proměnnou pro intenzitu živočišné výroby, je přinejmenším zcestná.

Podobné zjednodušení se bohužel týká většiny použitých proměnných, jejich následná reklasifikace na semikvantitativní stupnici z mého pohledu postrádá smysl a vede tak k zavádějícím výsledkům. Vzájemné porovnání dílčích proměnných je jen velmi povrchní, místy nejasné. I když se zde nabízí poměrně přímočarý postup (1. příprava a standardizace dat za smysluplné prostorové jednotky, 2. korelační analýza jejich vzájemných vztahů, 3. shluková analýza s cílem definování soc-eko typů), autorka žádné z těchto metod nevyužívá.

Základní výtky k metodologickému rámci lze shrnout následovně: nevhodný prostorový rámec, přílišné zjednodušení vstupních proměnných, nevhodnost / absence metod posouzení jejich vzájemných vztahů a následné syntézy.

Teoretický a praktický přínos práce

Pozitivně vnímám odborný přínos teoretické části práce, zejména vybraných kapitol věnujících se konceptu ekosystémových služeb a sociálně-ekologických systémů. Totéž bohužel nelze říci o části praktické, kterou vnímám jako poněkud zbytečné cvičení s výběrem některých statistických dat, které vede k zavádějícím výsledkům.

Hodnocení práce s literaturou

Rešeršní část diplomové práce je sice rozsáhlá a široce pojatá, autorka zde však využívá jen běžného množství zdrojů, ačkoli se jednotlivým tématům nabízí řádově vyšší počet relevantních titulů. Rozumím, že v daném rozsahu tematického záběru není možné zpracovat rešerši vyčerpávajícím způsobem, přesto bych ocenil spíše „hlubší než širší“ vhléd do problematiky. Autorka pracuje s aktuálními zdroji, využívá četné zahraniční studie a cituje klíčové tuzemské práce. Poznámkový aparát i citační úroveň svědčí o autorčině vhléd do problematiky. Poněkud překvapivé je z mého pohledu využívání novinových článků coby zdrojů odborných informací.

Hodnocení formální stránky

Práce je psána čtivě a přitom dobrým odborným jazykem a je logicky strukturována. Místy se autorka dopouští stylisticky či formulačně nepřesných vyjádření, v textu se však téměř neobjevují překlepy a drobné chyby. Grafické prvky jsou místy obtížně pochopitelné, čtenář musí dlouze v

textu hledat, co které kategorie představují, jak byly rozděleny jednotlivé intervaly proměnných atd.

Celkové hodnocení

Přes uvedené připomínky pozitivně hodnotím volbu tématu a celkovou snahu autorky o představení konceptu sociálně-ekologických systémů v prostředí České republiky. Podobně vyzdvihuji i teoretickou část, kde autorka prokázala dobrou schopnost práce s odbornou literaturou. Bohužel v případě praktické části celkové metodické uchopení, rozsah generalizace i způsob interpretace výsledků neodpovídají zcela standardům vědecké práce, což vede k nekorektním závěrům.

Navrhuji tedy celkové bodové hodnocení **8 bodů** a tomu odpovídající známku **dobře**.

V Chotěnově 1.9.2017

RNDr. Dušan Romportl, Ph.D.

